

Я.В. Мех, к.е.н., професор, завідувач
кафедри обліку, ревізії та аудиту,
І.Р. Гавришків, оператор-програміст
лабораторії комп'ютерних
технологій облікових дисциплін,
пошукувач

МОНІТОРИНГ В СИСТЕМІ ВІЯВЛЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ВНУТРІШНІХ РЕЗЕРВІВ

Розглядається розробка і практична реалізація системи дослідження, методика спостереження, оцінки і прогнозування внутрішніх резервів підприємств у зв'язку з ефективністю виробничо-господарської діяльності.

Ключові слова: внутрішні резерви, моніторинг, статистичні методи аудиту, вибірка.

У загальному вигляді сутність проблеми полягає у розробці і практичній реалізації системи дослідження, методики спостереження, оцінки і прогнозування внутрішніх резервів підприємств у зв'язку з ефективністю виробничо-господарської діяльності.

Ефективність виробничо-господарської діяльності, як будь-якої іншої діяльності, знаходиться під постійним впливом великої кількості економічних, соціальних, правових, організаційних, управлінських та інших факторів. Кожен з них у загальній системі виявлення і використання внутрішніх резервів (ВВВР) підприємств посідає конкретно-цільове призначення, виконує притаманну йому функцію, а всі вони, взяті в єдності, формують економічне середовище, в якому функціонує дана система. Ефективність функціонування системи ВВВР знаходиться у безпосередній залежності від відпрацьованості факторів впливу на показники використання внутрішніх резервів і результативності їх практичного прояву. З великої низки причин склалося так, що в проведенні моніторингу механізму інформаційного забезпечення ВВВР, увага в основному або в повній мірі зосереджується на відслідковуванні тих чи інших кількісних, якісних і структурних показників при недооцінці вивчення умов і обставин, чому вони сформувалися саме такими, а також інформаційного забезпечення процесів, явищ і тенденцій, які при цьому проявляються. Це зумовлює необхідність повнішого і детального вивчення цієї проблеми, як, з одного боку, найважливішого механізму ефективного функціонування виробничо-господарських структур та належних їм ресурсів з метою виявлення і використання наявних внутрішніх резервів, а, з другого, – як проблеми, що знаходиться у тісному зв'язку з моніторингом поточної фінансової діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори показує, що до визначальних науково-методологічних основ виведення моніторингу інформаційного забезпечення управління системою ВВВР підприємств промисловості різних галузей економіки на якісно вищий рівень належить: його інформаційна спрямованість, під якою розуміється підпорядкованість моніторингу якомога повнішому інформаційному забезпеченню, стосовно управління внутрішніми резервами, інтересів керівництва підприємства взагалі і кожного зайнятого в ньому в тому числі; наступально стратегічна орієнтація, яка означає таку організацію моніторингу, яка сприяла б ефективному виявленню і максимальному використанню внутрішніх резервів підприємства за одночасного досягнення високої ефективності всіх господарських процесів; включення в моніторингові дослідження всіх без винятку складових інформаційного забезпечення управління системою виявлення і використання внутрішніх резервів.

У цьому зв'язку автори за ціль поставили сутнісне розуміння моніторингу як нерозривної єдності його окремих складових, котрі у випадку його вмілого проведення, зумовлять формування своєрідного моніторингового

ланцюга, найважливішим кільцем (складовим) якого в чіткій послідовності стануть: збір інформації, її узагальнення (в системі внутрішньогосподарського і іншого видів обліку); аналіз одержаних результатів; вивчення причин, які їх зумовлюють і тенденцій, які при цьому проявилися (аудиторські дослідження); розробка управлінських заходів, які з одного боку обмежували б, а ще краще – повністю долали несприятливі чинники ВВВР, а з іншого боку – відкривали простір для кращого прояву позитивно діючих на систему ВВВР чинників; внесення на підставі результатів моніторингу змін, доповнень і уточнень в поточні чи стратегічні плани (програми) інформаційного забезпечення управління ВВВР. Таке розуміння сукупності моніторингу означає, що його потрібно розуміти як безперервний процес, кожний етап якого повинен здійснюватися на достатньо високому рівні і сприяти підвищенню ефективності використання ресурсів, здійснення фінансово-господарської діяльності і на цій підставі максимального ВВВР.

Виходячи зі загальноприйнятого розуміння того, що основу міцності ланцюга становить надійність кожного його кільця (кожної з'єднувальної ланки), при здійсненні моніторингу системи управління ВВВР потрібно досягти такої повноти і глибини всебічного вивчення кожного моніторингового елемента, які давали б об'єктивну оцінку істинного стану справ щодо ВВВР підприємства.

Відповідно до цього нами розглянуто найменш досліджений елемент моніторингу системи ВВВР, зокрема використання прийомів аудиту у вивченні причин і тенденцій ВВВР, інформаційного забезпечення їх управління. Статистична аудиторська оцінка моніторингу розвитку будь-якої господарської системи, в тому числі системи управління внутрішніми резервами майже ніколи не висвітлювалась у вітчизняній літературі. Це пов'язано, насамперед, з тим, що національні стандарти аудиту вимагали тільки фіксувати негативні сторони розвитку системи. Між тим проблема скалярної аудиторської оцінки не тільки від'ємних, але й позитивних траєкторій розвитку будь-яких господарських систем і систем ВВВР зокрема на підставі синтезу динамічних нормативів і застосування непараметричних рангових методів, досить актуальна для національного операційного аудиту, особливо з прийняттям міжнародних стандартів аудиту.

Нами вперше зроблена спроба виділити невирішені раніше частини загальної проблеми, зокрема визначення суті вибіркової функції розвитку системи ВВВР, динамічних нормативів та статистичної методологічної оцінки досягнення системою кількісних і якісних показників на підставі ефективного використання ресурсів підприємства, синтез динамічного нормативу кількісного показника використання внутрішніх резервів підприємства, що дозволить перехід від кількісного до структурно-динамічного критерію траєкторії розвитку системи ВВВР. Причому, новий синтезований динамічний показник повинен базуватися на кількісному показнику, але в синтезі з іншими показниками. Число варіантів руху в часі можна підрахувати як кількість підстановок (P_n) із (n) показників, сумісний рух яких досліджується. Загальна сума підстановок розраховується за формулою:

$$P_n = n! = 1 \times 2 \times 3 \dots (1-n) \times n.$$

Проведений моніторинг обґрунтовує правильність такого підходу щодо того, що скалярну оцінку результатів функціонування системи аудитор може здійснювати використовуючи інформаційні зв'язки, тобто кількісні показники, котрі діють у середині системи управління і у її взаємозв'язках із зовнішнім середовищем. Від інтуїтивних оцінок ефективності аудиторів можуть здійснити перехід до постійного науково-обґрунтованого аналізу конкретних цифрових характеристик траєкторії руху згаданої системи. Для цього аудитору необхідно використати непараметричні рангові методи і динамічні нормативи, тобто перейти до структурно-динамічних критеріїв системи.

Методика аудиту побудована на скалярній оцінці розвитку системи ВВВР за допомогою структурно-динамічного критерію, додає нового змісту аудиторським свідченням.

За допомогою ранжування пропонується зіставити фактичну варіацію

подвійних індексів і рангів за кожний період перевірки з динамічним нормативом. Слід зауважити, що застосування в розрахунках перевірки математичного апарату рангової кореляції дозволяє розрізнити один ряд від іншого за допомогою двох характеристик, які використовуються для оцінки рангової кореляції:

а) відхиленням (різницею) між новими і новими на відповідні звітні дати ранжированими номерами окремих індексних показників, в кожному ряді в зіставленні з динамічним нормативом;

б) інверсією фактичного повного ряду або набору рангів до еталонного в динамічному нормативі.

Мета аудитора – визначити і висловити у своєму аудиторському висновку думку про рівень впевненості в достовірності звітних даних управлінського обліку внутрішніх резервів поданих у зведених аналітичних таблицях, встановленим критеріям. Очевидно, динамічний норматив, науково-розроблений для кожного конкретного суб'єкту підприємництва, також уповні може служити аналогічним критерієм на підставі таких причин: це новий спосіб звіряння економічної інформації за допомогою статистичної методології; це метод перевірки, який має чітку адресність; здатність цілісного і однозначного відображення режиму функціонування господарської системи за допомогою динамічного нормативу.

За допомогою згаданої методики аудитори можуть оцінити стратегію розвитку підприємства, спрямовану на максимальне ВВП, провести стратегічний аудит.

Висновками з даного дослідження є:

– моніторинг системи ВВП можна розглядати як багатоелементний системний механізм вивчення діяльності підприємства, спрямованої на максимальне ВВП;

– моніторинг управління системою ВВП в підприємстві доцільно будувати так, щоб у ньому приймали участь всі функціональні і галузеві керівники і спеціалісти;

– ефективність моніторингу системи ВВП залежить від ефективності здійснення кожної окремої складової, в тому числі аудиторського контролю, котрий забезпечує об'єктивне вивчення причин і тенденцій траєкторії системи управління внутрішніми резервами, їх обліково-аналітичного інформаційного обґрунтування і забезпечення.

Подальші розвідки у даному напрямі будуть стосуватися відстеження дії конкретних функцій управління системою ВВП на підприємстві (планування, регулювання, обліку, аналізу, контролю), їх інформаційного забезпечення. У цьому зв'язку необхідно продовжити дослідження принципів побудови обліково-аналітичних систем, багатовекторної характеристики показників використання внутрішніх резервів тощо.

Література

1. Чумаченко Н.Г. Экономический анализ и управление производством. - К.: КИНХ, 1969.- 102 с.
2. Шкарабан С.И. Основы оперативного экономического анализа. - Львов: "Вища школа", 1988.- 136с.
3. Мех Я.В. Інформаційне забезпечення управління внутрішніми резервами підприємства (методологія і організація): Моног.,- Тернопіль: ПП "Синтез-Поліграф", 2003, - 340 с.
4. Мех Я.В. Облік і аналіз внутрішніх резервів промислового підприємства - К.: НМК ВО, 1990. – 144с.
5. Мех Я.В. Обліково-аналітична інформація в управлінні внутрішніми резервами (на прикладі підприємств промисловості України): Моног., - Тернопіль: "Економічна думка", 2002, – 553 с.
6. Мех. Я.В., Сумкіна Н.В., Дерій В.А. Облік, контроль та аналіз в умовах ринкових відносин. – К.: НМК ВО, 1992, -124 с.
7. Мех. Я.В., Гавришкіє І.Р. Регіональні властивості економіки України : їх системне дослідження як передумова виявлення ефективності внутрішніх резервів. , - Тернопіль : "Економічна думка", 2003 , - 8 с.